

Türk Turizminin Makroekonomik Göstergeler Üzerindeki Etkileri (The Effects of Turkish Tourism on Macroeconomic Indicators)

*Adnan AKIN^a

^a Gaziantep University, Tourism and Hospitality Vocational School, Gaziantep/Turkey

Makale Geçmişi

Gönderim

Tarihi: 25.07.2018

Kabul Tarihi: 11.09.2018

Anahtar Kelimeler

Turizm

Makroekonomik göstergeler

Türk turizmi

Öz

Turizm sektörünün ülkelerin gelişiminde ve kalkınmasında büyük rol oynadığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla tüm dünya ülkelerinin turizm sektörünü canlandırmak ve bu sektörden arzuladıkları payı alabilmek için gayret gösterdikleri bilinen bir gerçektir. Türk turizm sektörünün de her geçen gün iyileşerek geliştiği bilinmektedir. Bu bağlamda araştırmanın temel amacı, Türk turizm gelirlerinin makroekonomik göstergeler üzerindeki etkisini tespit etmektir. Bu amaç kapsamında literatür taraması yapılarak, araştırmanın kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Ekonomik açıdan 1990-2017 yılları arasında çeşitli veriler elde edilerek, bu istatistikî veriler değerlendirilerek, çalışma sonuçlandırılmıştır. Araştırmanın sonucunda Türk turizm gelirlerinin ülkenin GSYİH'si, ekonomik büyümesi üzerinde olumlu etki yarattığı saptanmıştır. Bununla beraber turizm gelirlerinin, ülke istihdamının artmasında ve cari açığın azalmasındaki katkısı ortaya konulmuştur.

Keywords

Tourism

Macroeconomic indicators

Turkish tourism

Abstract

It is possible to say that the tourism sector plays an important role in the development of the countries. Therefore, it is known that all the countries of the world are striving to revive the tourism industry and to get the share they desire from this sector. It is known that the Turkish tourism sector has improved day by day. In this context, the main purpose of the research is to determine the impact of Turkish tourism incomes on macroeconomic indicators. Within the scope of this aim, literature review was conducted and the theoretical framework of the research was established. From an economic point of view, various data have been obtained between 1990-2017. This statistical data was evaluated and the study was concluded. As a result of the survey, it was determined that the Turkish tourism incomes had a positive effect on the GDP and economic growth of the country. Nevertheless, the contribution of tourism revenues to the increase of country employment and to decrease current account deficit has been put forward.

* Sorumlu Yazar.

E-posta: aakin@gantep.edu.tr (A. Akın)

Makale Künyesi: Akın, A. (2018). Türk Turizminin Makroekonomik Göstergeler Üzerindeki Etkileri, Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 6(3), 3-23
DOI: 10.21325/jotags.2018.269

GİRİŞ

Turizm, ülkelerin ekonomik, politik, toplumsal ve sağlık gibi birçok alanında olumlu etkiye sahip önemli bir hizmet sektörüdür. Bu sebeple turizm potansiyeli bulunan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin, uluslararası turizm faaliyetlerine önem verdiği bilinmektedir. Ayrıca turizm, ülkelerin ekonomik gelişmelerini hızlandıran, geliri tabana yayan, ülkelerdeki refah düzeyini yükseltip gelişmesine büyük katkılar sağlayan bir sektördür. Turizm sektörünün gelişmesi, ülkelerin özellikle döviz girdisini ve istihdamını arttırmakta dolayısıyla ulusal geliri olumlu etkilemektedir. Bununla beraber turizm, dünyada hızla gelişim gösteren buna bağlı olarak diğer sektörleri de etkileyen o sektörlerinde gelişmesinde öncü rol oynayan geniş bir endüstri olarak ifade edilebilir.

Türkiye, dünyanın 18'inci Avrupa'nın 7'inci büyük ekonomisi içinde yer alan ve en güçlü ekonomilerin temsil edildiği G-20'nin üyesi olan bir ülkedir (İncekara, 2015: 19). Türkiye'nin özellikle 1980 yılından itibaren ekonominin yükselen sektörleri arasında yer alan turizm sektörü, gerek politika yapımcılarının, gerek iktisatçıların, gerekse de sosyologların ilgi odağı halindedir. Dünyada hızla gelişen ve "bacasız sanayi" olarak ifade edilen bu sektör, Türkiye ekonomisinin karşılaştığı darboğazların aşılmasında önemli bir çıkış yolu olarak görülmektedir (Oktayer, Susam ve Çak, 2007: 11). Çünkü ülkenin ekonomik sıkıntılar yaşadığı dönemlerde, görünmeyen ihracat kalemi olarak değerlendirilen turizm geliri ülkeye büyük bir döviz girdisi sağlayarak, dış açıkların giderilmesinde, işsizliğin azaltılmasında, ödemeler bilançosunun iyileştirilmesinde önemli bir paya sahiptir (Çımat ve Bahar, 2003: 1).

LİTERATÜR TARAMASI

Hizmet sektörü olan turizmin, dünya genelinde çok büyük bir hızla geliştiği görülmektedir. Bu doğrultuda turizm sektörünün gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerine katkı sağladığı bilinen bir gerçektir. Söz konusu katkının tespit edilmesine yönelik yapılmış çalışmalara geçmişten bu yana sıklıkla rastlanılmaktadır. Bu çalışmalar, araştırmaya dayanak oluşturduğu için önem arz etmektedir. Bu kapsamda Hazari ve Sgro (1995), turizmin gelişmekte olan ülkelerin büyümesine etkisini araştırmıştır. Bu kapsamda OECD ülkelerinden çeşitli verilere ulaşmıştır. Ulaşılan verilere Dinamik Panel analizi uygulamış ve çalışmanın sonucunda turizmin gelişmekte olan ülkelerin büyümesini olumlu etkilediğini ortaya koymuştur.

Balaguer ve Cantavella-Jorda (2002), turizm sektörünün İspanya'nın ekonomik büyümesi ve dış ticaret dengesi üzerinde oluşturduğu etkiyi tespit etmek amacıyla eşbütünleşme ve nedensellik testlerini kullanarak bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmanın sonucunda, turizm sektörünün ülke ekonomisini uzun dönemde olumlu yönde etkilediği ve son 30 yıl içerisinde turizm gelirlerinin İspanya'nın dış ticaret açıklarının kapanmasında etkin rol oynadığı belirlenmiştir.

Durberry (2004), çalışmasında Mauritius'de turizm ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Granger ve Nedensellik analizleri uygulayarak test etmiştir. Buna göre, Mauritius'un ekonomik gelişmesinde turizm gelirlerinin çok önemli bir katkısının olduğu tespit edilmiştir.

Kim, Chen ve Jang, (2006), Tayvan'da turist sayısı ile GSYİH arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla gerçekleştirdikleri araştırmada verilere Var, Granger ve Nedensellik analizi uygulamışlardır. Araştırmanın sonucunda, Tayvan'ı ziyaret eden turist sayısı ile ülkenin GSYİH arasında bir ilişkinin olduğunu saptamıştır.

Parilla, Font ve Nadal (2007) çalışmalarında ülkenin uzun dönemli büyümesinde turizm sektörünün etkisini araştırmışlardır. Çalışmanın bulgularına göre, İspanya'nın Balear ve Kanarya adalarında, turizmin ekonomik büyüme ve bölgesel kalkınmada itici bir güç olduğu ve sektörün her iki ada açısından büyük önem taşıdığı tespit edilmiştir. Ayrıca adaların GSYİH'nin yaklaşık %80'inin turizm sektörü aracılığıyla sağlandığı belirlenmiştir.

Lee ve Chang (2008) çalışmalarında OECD üyesi olan ve OECD üyesi olmayan ülkeler (Asya, Latin Amerika ve Sahra Altı Afrika Ülkeleri) ile turizm sektörünün gelişimi ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini araştırmışlardır. Araştırmanın sonucunda her iki ülke grubunda da turizmin gelişimi ile GSYİH arasında pozitif yönde bir ilişkinin bulunduğu saptanmıştır.

Turizm sektörü ile çeşitli ekonomik göstergeler arasındaki ilişkinin ortaya konulduğu çalışmalara Türkiye açısından bakıldığında; Çımat ve Bahar (2003), 1963 ile 2001 yılları arasında turizm sektörünün Türkiye ekonomisindeki yeri ve önemini belirlemek amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmada verileri anlamlı hale getirebilmek için verilere karşılaştırmalı analiz tekniği uygulamıştır. Nitekim elde edilen sonuçlar, turizmin özellikle 1980 yılından sonra büyük bir gelişme gösterdiğini ve ülkenin ekonomik sıkıntılar yaşadığı dönemlerde büyük bir döviz girdisi sağlayarak, dış açıkların giderilmesinde, işsizliğin azaltılmasında, ödemeler bilançosunun iyileştirilmesinde önemli bir paya sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Kırbaş-Kasman ve Kasman'ın (2004) çalışmalarında turizm gelirleri ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisinin, turizm gelirlerinden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü olduğunu tespit etmişlerdir. Başka bir ifadeyle, turizmin Türkiye'nin ekonomik büyümesine olumlu yönde bir katkı sağladığı saptanmıştır.

Çetintaş ve Bektaş (2008), 1964-2006 döneminde Türkiye'de turizm ve ekonomik büyüme arasındaki kısa ve uzun dönemli ilişkiyi belirlemek amacıyla bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bu kapsamda nedensellik ARDL yöntemi kullanılarak değerlendirme yapılan çalışmanın sonucunda, kısa dönemde iki değişken arasında bir ilişki olmadığı, turizmin uzun dönemde ekonomik büyümenin önemli bir belirleyicisi olduğu saptanmıştır.

Hepaktan ve Çınar (2010), 1980-2008 döneminde Türkiye'nin net turizm geliri ve yabancı turist sayısının, ödemeler dengesi üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Çalışmanın sonucunda, turizm gelirlerinin ve yabancı turist sayısının dış ticaret dengesini gecikmeli olarak etkilediği belirlenmiştir. Başka bir ifadeyle, turizm sektörünün dış ticaret dengesi üzerine bir etkisinin olduğu saptanmıştır.

Erkan, Kara ve Harbalıoğlu (2013), 2005-2012 yıllarını kapsayan dönemde Türkiye'de turizm gelirlerinin belirleyicilerini tespit etmek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Bu amaç kapsamında elde edilen verilere VAR Analizi ve Granger, Nedensellik analizleri uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda, Türkiye'de turizm gelirleri ile turist sayısı arasında çift taraflı nedensellik ilişkisinin varlığı, reel döviz kurunun ise turizm gelirleri üzerinde herhangi bir etki oluşturmadığı saptanmıştır.

Uğuz (2014) çalışmasında, 1981 ile 2010 dönemine ait turizm gelirleri ile mal ihracatı- ithalatına ilişkin verileri kullanarak, Türkiye'nin turizm gelirleri ile cari işlemler dengesi arasındaki ilişkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu amaç kapsamında verilere Johansen Eş Bütünleşme testi, Hata Düzeltme Modeli ve Granger Nedensellik testi uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda, turizm gelirleri ile dış ticaret açığı arasında anlamlı bir nedensellik ilişkisi saptanmıştır.

Kayış ve Aygün (2016), Türkiye'de turizm sektörünün enflasyon üzerine etkisini tespit etmek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye'nin 2003-2011 yılları arasındaki turizm geliri ve tüfe aylık yüzde değişimini içeren verilere ulaşmıştır. Elde edilen verilere birim kök testleri, nedensellik, var, analizleri uygulanmıştır. Buna göre, incelenen dönemde Türkiye'de turizm geliri ile enflasyon arasında nedensellik ilişkisi olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, turizm geliri ve enflasyon değişkenlerinin birbirini çok düşük oranlarda açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Literatür taraması sırasında, turizm sektörünün ülke ekonomilerindeki yerinin çok sayıda araştırmacı tarafından önemsendiği belirlenmiştir. Bu doğrultuda konuyla ilgili çok sayıda çalışma yapıldığı tespit edilmiştir. Tespit edilen benzer çalışmaların bir kısmına araştırmada yer verilmiştir. Bu kapsamda genel itibarıyla konuya ilişkin çalışmalar incelendiğinde; bu çalışmaların benzer ve birbirini destekleyen sonuçlar içerdiği gözlenmektedir.

ÇALIŞMANIN METODOLOJİSİ

Amaç ve Önem

Araştırmanın temel amacı; turizm potansiyeli yüksek olan Türkiye'nin turizm gelirlerinin Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYİH), ekonomik büyüme, istihdam, enflasyon ve cari işlemler dengesi gibi makroekonomik göstergeler üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Bu amaç kapsamında çalışma, Türkiye'deki turizm sektörünün belirli ekonomik göstergeler açısından nereye geldiğini, henüz bir turizm ülkesi olup olmadığını, ülkenin turistik kaynaklarını etkin kullanıp kullanmadığını ve farklı pazarlara ulaşabilmek için yeterli tanıtım faaliyetlerinin yapıp yapılmadığını tespit etmek açısından önem arz etmektedir.

Veri Analizi

Çalışma, 1990-2017 yılları arasında Türkiye'nin ekonomisine ve turizm sektörüne ilişkin verilerini kapsamaktadır. Bu kapsam çerçevesinde öncelikle literatür taraması gerçekleştirilmiş, turizm hareketleri ile ilgili akademik çalışmalar taranarak, araştırmanın kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Bununla beraber araştırmanın verileri, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan, Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (TÜİK), Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'ndan (TCMB) ve Dünya Bankası'ndan elde edilmiştir. Elde edilen istatistiki veriler analiz edilerek çalışma sonuçlandırılmıştır.

BULGULAR

Türkiye'nin turizm sektöründeki gelişmelerin ülke ekonomisindeki etkileri elde edilen istatistiki verilerden yola çıkarak ortaya konulmuş ve değerlendirilip, yorumlanmıştır. Bu doğrultuda, Türkiye'nin uluslararası turist sayıları ve turizm gelirleri tespit edilip, turizm gelirlerinin ülkenin GSYİH'sine, ekonomik büyümesine, istihdamına,

enflasyonuna ve cari işlemler dengesine olan etkisi aşağıdaki tablolar aracılığıyla karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

Türkiye'nin ülke ekonomisi içerisinde turizm sektörüne gereken önemi vermesi sonucunda, Türkiye'ye gelen turist sayıları ve turizmden elde edilen gelirler artış göstermektedir. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) verilerine göre, Türkiye, dünyada en çok ziyaret edilen ülkeler arasında 2015 yılında 6'ncı ve en çok turizm geliri elde eden ülkeler arasında 12'nci sırada yer almaktadır (UNWTO, 2015: 6-7).

Tablo 1: Türkiye'ye Gelen Uluslararası Ziyaretçi Sayıları ve Turizm Gelirleri

Y Yıllar	Uluslararası Turizm Gelirleri (Milyon \$)**	Yıllık Değişim Oranı (%)	Uluslararası Turist Sayıları (Bin Kişi)*	Yıllık Değişim Oranı (%)	Turist Başına Harcama (\$)
1990	3,225.0	26,1	5,190.7	3,2	621.3
1991	2,654.0	-17,7	5,106.7	-1,6	519.7
1992	3,639.0	38,6	6,827.3	33,6	533.0
1993	3,959.0	8,7	5,925.7	-13,2	668.1
1994	4,321.0	9,1	6,410.9	8,1	674.0
1995	4,957.0	14,7	7,247.0	13,0	684.0
1996	5,962.1	20,2	7,970.2	9,9	748.0
1997	8,088.5	35,6	9,233.5	15,8	875.9
1998	7,808.9	-3,4	8,878.8	-3,8	879.4
1999	5,203.0	-33,3	7,069.2	-20,3	736.0
2000	7,636.0	46,7	9,990.8	41,3	764.3
2001	10,066.5	31,8	13,450.1	34,6	748.4
2002	11,900.9	9,1	15,214.5	13,1	782.2
2003	13,203.1	10,9	16,302.0	7,1	809.9
2004	17,076.6	29,3	20,262.6	24,2	842.7
2005	20,322.1	19,0	24,124.5	19,0	842.3
2006	18,593.9	-8,5	23,148.6	-4,0	803.2
2007	20,942.5	12,6	27,214.9	17,5	769.5
2008	25,415.0	21,3	30,979.9	13,8	820.3
2009	25,064.4	-1,3	32,006.1	3,3	783.1
2010	24,930.9	-0,5	33,027.9	3,1	754.8
2011	28,115.6	12,7	36,151.3	9,4	777.7
2012	29,007.0	3,1	36,463.9	0,8	795.4
2013	32,308.9	11,3	39,226.2	7,5	823.6
2014	34,305.9	6,1	41,415.0	5,5	828.3
2015	31,464.7	-8,2	41,617.5	0,4	715.0
2016	22,107.4	-29,7	31,365.3	-24,6	705.0
2017	26,283.6	18,8	38,620.3	23,1	681.0

Kaynak: [T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, www.kultur.gov.tr](http://www.kultur.gov.tr), Erişim Tarihi:15.05.2018.

*Yabancı ziyaretçi ve yurtdışında ikamet eden vatandaş ziyaretçilerin sayısıdır.

** Yabancı ziyaretçi ve yurtdışında ikamet eden vatandaş ziyaretçilerden elde edilen toplam turizm gelirleridir.

Tablo 1'de görüldüğü üzere 1990 döneminden günümüze kadar olan süreçte, Türkiye turizminde, hem turist sayısı hem de turizm gelirleri açısından önemli sayılabilecek artışlar yaşanmıştır. Türkiye'yi 1990 yılında ziyaret eden turist sayısı yaklaşık 5 milyon iken, bu sayı 2000 yılında 10 milyona, 2010'da 33 milyona ve 2015 yılında ise yaklaşık 42 milyona ulaşmıştır. Türkiye'nin 1990 yılında turizmden elde ettiği gelir 3,2 milyar dolar iken, 2000 yılında 7,6 milyar dolara, 2010 yılında 25 milyar dolara ve 2015 yılında ise 31,4 milyar dolara yükselmiştir.

İncelenen 1990-2017 döneminde Türkiye’de turizm gelirleri rakamsal olarak yaklaşık 23 milyar dolar artmıştır. 1992 ve 1997’deki hızlı artışlar sonunda 8 milyar doları aşan turizm gelirleri, I. Körfez Krizinden dolayı 1991 yılındaki %17,7’lik azalış dışında her yıl artmıştır. 1997 Güneydoğu Asya ve 1998 Rusya mali krizleri sektörün büyüme hızını yavaşlatmıştır. 1999 yılında meydana gelen 17 Ağustos ve 12 Kasım depremlerinin etkisiyle o yıl turizm gelirleri %33,3 oranında azalış göstermiştir. 2000-2005 yılları arasında ise %11 ile %47 arasında sürekli artışlar olmuştur. 2003 yılında başlayan II. Körfez Krizinin etkisiyle turist sayısında azalma olsa da, 2003 yılından itibaren yurtdışında ikamet eden vatandaşlarımızın da Türkiye’de yaptıkları seyahat ile ilgili harcamaların turizm geliri olarak kaydedilmeye başlanması, turizm gelirlerinin artmasını sağlamıştır (Gülbahar, 2008: 159). Ancak, 2006 yılında yaşanan ulusal ve ülkemizi etkileyen uluslararası olumsuzluklar (kuş gribi, İsrail-Lübnan savaşı vb.) nedeniyle turizm gelirleri %8,5 oranında azalmıştır. 2015 yılında Türkiye’de, başta ekonomisi olmak üzere özellikle turizm sektörünü olumsuz etkileyen çeşitli olaylar yaşanmıştır. 24 Kasım 2015’te Rusya Federasyonu’na ait bir Sukhoi Su-24M tipi savaş uçağı Türk hava sahasına girmiştir. Rus uçağı, Türk yetkililer tarafından 5 dakika kadar uyarılmasına rağmen, uçak uyarılara aldırmazlıkla Türkiye hava sahasını 17 saniye boyunca ihlal etmiştir. Bu doğrultuda Rus uçağı Türk jetlerinin müdahalesi ile düşürülmüş ve bu durum iki ülke arasında krize sebep olmuştur. Dolayısıyla Türkiye’nin bu girişiminden sonra Rusya resmi olarak soğuk savaş ilan edencesine hızlı bir biçimde birçok sosyal, siyasi ve ekonomik yaptırımı devreye sokmuştur. Bu doğrultuda Rusya Hükümeti, Türkiye’ye yönelik özel tedbir kararları almıştır. Rusya’nın aldığı bu kararlardan bazıları iki ülke arasında sefer sayısı uçuşlar dışındaki charter seferlerinin tamamının askıya alınmasını ve Rusya tur operatörlerinden Türkiye’ye tur satmamaları talimatını vermesi şeklinde özetlenebilir (Yenişehirlioğlu, Salha ve Şahin, 2016: 77-78). Nitekim bu durumun sonucunda Türkiye Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre; Türkiye’yi ziyaret eden yabancı turistler arasında Rus turist oranının ortalamanın üstünde olması, ülke turizm gelirlerinin 2015 yılında %8,2 azalmasına neden olmuştur. Turizm gelirlerindeki bu azalmanın Rus turistlerin Türkiye’ye gelmesinin önlenmesi sonucu olduğu Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından şu şekilde ifade edilmektedir. 2015 yılında Türkiye’ye 41,6 milyon turist geldiği ve bu rakamın 3,7 milyonunun (%10,07) Rus turistlerden olduğu kayıt altına alınmıştır. Aynı yılda yabancı turist başına ortalama harcama 715 dolar olarak tespit edilmiştir. Rus turistlerin bıraktığı döviz gelirin yaklaşık 3 milyar dolar olduğu ayrıca belirlenmiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018).

2015 yılında başlayan Türkiye'nin turizm sektöründeki gerileme 2016’da yaşanan güvenlik riski oluşturan terör saldırılarının hem yurt içinde hem de Avrupa’da giderek artması ile Avrupa’dan gelen ziyaretçileri de olumsuz etkileyen gelişmeler, 2016 yılının Türkiye turizmi için kayıp bir yıl olmasına neden olmuştur. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın verilerine göre; 2016’da turizm geliri bir önceki yıla göre %29,7 azalarak, 22 milyar 107 milyon dolar ve uluslararası ziyaretçi sayısı ise %24,6 gerileyerek 31 milyon 365 bin kişi olarak gerçekleşmiştir. Ancak 2017 yılında Türkiye turizmde hızlı bir ivme kazanmış ve bu yılda ülkenin uluslararası ziyaretçi sayıları ve turizm gelirleri ciddi miktarlarda artmıştır. İncelenen dönem içerisinde dikkat çeken bir diğer husus ise turist başına düşen ortalama harcama miktarıdır. Turist başına düşen ortalama harcama miktarı, ülkenin turizm etkinliğinin önemli bir göstergesidir (Ekinci ve Doğdu, 1992: 119). Tablo 1’de de görüldüğü üzere yıllar itibari ile Türkiye’ye gelen ziyaretçi sayısı artarken, ülkenin turizmde elde ettiği gelir miktarı aynı sayısal büyüklükte artış göstermemektedir.

Bu durumda ÷lkeye gelen turistin az para harcayan ve gelir dñzeyi dñřük ÷lkelerden gelen turistler olduğu sonucuna ulařılabilir.

Turizmin ÷lke ekonomisindeki yerini belirten ve ÷lkede turizmin hangi derecede gelişmiş olduğunu gñsteren ölçütlerden biri de turizm gelirlerinin ulusal gelir içindeki payının hesaplanmasıdır (Sñnmez, 2012: 71). Türkiye’de turizm gelirlerinin milli gelir içindeki payı planlı kalkınma dönemiyle birlikte çok küçük oranlarda artmış ve bu pay ancak 1984 yılından sonra %1’in üzerine çıkmıştır. Bunun nedeni de 1983 yılında çıkartılan 2634 sayılı Turizm Teřvik Kanunu ile bu sektöre daha çok önem verilmiş olması ve yatırımların hızla artmış olmasıdır (Çımat ve Bahar, 2003: 8).

Tablo 2’de Türkiye’nin 1990-2017 yılları arasındaki GSYİH miktarları ile ÷lkenin sahip olduğu turizm gelirlerinin ÷lke GSYİH’sindeki payı gösterilmiştir.

Tablo 2: Türkiye’nin Turizm Gelirlerinin GSYİH’indeki Payı

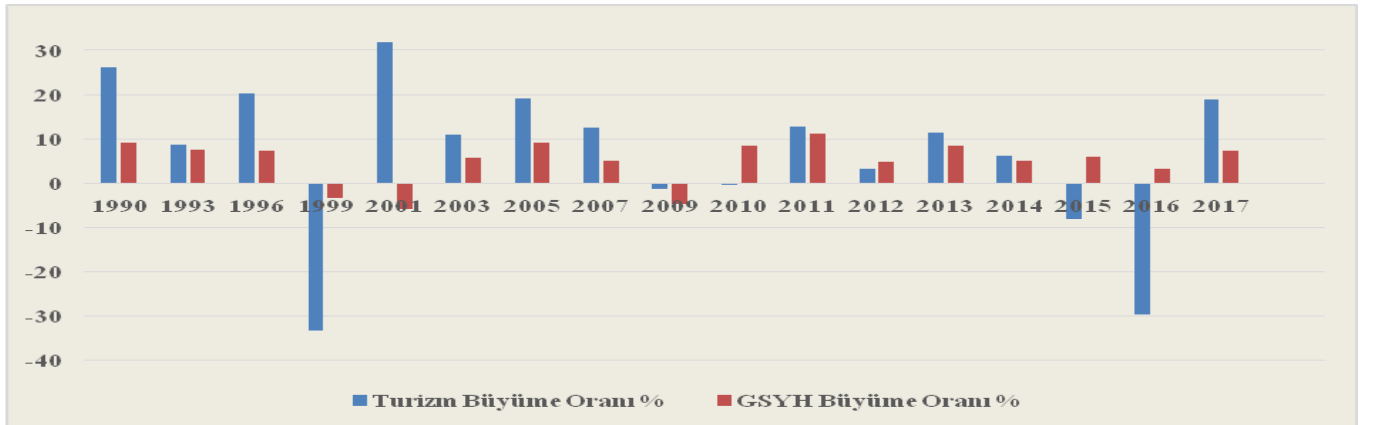
Yıllar	GSYİH (2010 Sabit Fiyatlarla Milyon Dolar)	Turizm Geliri (Milyon Dolar)	Turizm Gelirlerinin GSYİH’deki Payı (%)
1990	350,217	3,225.0	0,9
1991	352,739	2,654.0	0,7
1992	370,502	3,639.0	0,9
1993	398,850	3,959.0	0,9
1994	380,231	4,321.0	1,1
1995	410,187	4,957.0	1,2
1996	440,457	5,962.1	1,3
1997	473,833	8,088.5	1,7
1998	484,771	7,808.9	1,6
1999	468,456	5,203.0	1,1
2000	500,192	7,636.0	1,5
2001	471,693	10,066.5	2,1
2002	500,768	11,900.9	2,3
2003	527,135	13,203.1	2,5
2004	576,489	17,076.6	2,9
2005	624,924	20,322.1	3,2
2006	668,003	18,593.9	2,7
2007	699,189	20,942.5	3,0
2008	703,796	25,415.0	3,6
2009	669,831	25,064.4	3,7
2010	731,168	24,930.9	3,4
2011	795,311	28,115.6	3,5
2012	812,231	29,007.0	3,5
2013	846,284	32,308.9	3,8
2014	871,843	34,305.9	4,0
2015	1,087,550	31,464.7	2,9
2016	1,118,833	22,107.4	2,0
2017	1,205,786	26,283.6	2,2

Kaynak: Worldbank, www.worldbank.org, Erişim Tarihi:15.06.2018.

Tablo 2’de yer alan GSYİH verileri “Worldbank” tarafından düzenlemiş 2010 yılı sabit fiyat (Reel GSYİH) değerleridir. Buna göre, Türkiye turizmin, GSYİH’indeki payı 1990 yılından itibaren önemli ölçüde artmıştır. 1994-1999 yılları arasında ortalama %1,3 düzeyinde seyretmiş ve 2001 yılı sonrasında ise %2,3-%4,0 civarında gerçekleşmiştir. Uygulamada, turizmin ulusal gelire olan etkisi hesaplanırken sadece dış turizm gelirleri hesap edilmekte, iç turizm gelirleri hesaba katılmamaktadır. İç turizmin de ulusal gelire eklendiği düşünülürse, bu oran daha yüksek seviyelere çıkabilecektir. Dolayısıyla, turizmin ülke ekonomisi ve ulusal gelir içindeki payının görünenden daha yüksek olduğu kabul edilmektedir (Çımat ve Bahar, 2003: 9). Dünya Bankası verilerine göre, 2014 yılında Türkiye’de turizm sektörünün ülkenin GSYİH’sine otel, restoran, kafeterya ve seyahat acenteleri gibi işletmelerden sağladığı katkının payı %4 olarak tespit edilmiştir. Ancak son üç yılda uluslararası turizm gelirlerindeki düşüş nedeniyle bu pay %2’ye gerilemiştir.

Türkiye ekonomisi 1987-2001 arasında yüksek enflasyonlu ortamda diğer ülkelerde rastlanmayan istikrarsız ve aşırı dalgalı bir büyüme performansı göstermiştir. Birbirini izleyen yıllarda ciddi büyüme performansı farklılıkları oluşmuştur. 1987 yılında %9,8 büyüyen ekonomi 1988 yılında %1,5 büyümüşür. 1990 yılında ekonomi %9,4, 1991 yılında %0,7 büyüme sergilerken, ekonomi 1993 yılında %7,7 büyümüş, 1994 yılında %4,7 küçülmüş, ardından 1995 yılında ise %8,0 yeniden büyümüşür. Bu daralma ve genişlemeler kendi içinde istikrar kazanarak, ülke ekonomisinin büyümesinde ciddi bir istikrarsızlık oluşturmuştur (Gürlesel ve Alkin, 2010: 21). Türkiye, ekonomik büyüme performansı açısından 2002-2008 dönemi, göreceli daha istikrarlı ve daha hızlı bir büyüme sergilemiştir. 2001 yılında yaşanan ekonomik krizin ardından izlenmeye başlanan ekonomi politikaları ile birlikte ekonomik büyüme için yeni dinamikler oluşmuştur. Şekil 1’de görüldüğü üzere, 2002-2006 yılları arasında ortalama büyüme hızı %7,2 oranında gerçekleşirken, 2007-2013 döneminde ortalama büyüme hızı ise %3,5 oranındadır. 2008’de dünya ekonomisinin girdiği yeni kriz döngüsüne koşut olarak büyüme oranında ani bir düşüş yaşanırken, buna 2010’da hızlı bir toparlama sürecinin eşlik ettiği görülmektedir. Bununla birlikte 2010’un ardından gerçekleşen büyüme oranlarının ortalaması, 2002-2006 ortalamasının altındadır. Özellikle 2010-2011 dönemi, 2008’in ardından hızlı iyileşme dönemini, 2012-2014 dönemi ise büyüme oranlarında yavaşlama eğilimini temsil etmektedir (Tahsin, 2015: 1).

Şekil 1: Türkiye’nin GSYİH ve Turizm Büyüme Oranları

Kaynak: Worldbank, www.worldbank.org, Erişim Tarihi:15.06.2018.

Ekonominin istikrarsız bir şekilde genişleyip, tekrardan daralması ülkede kişi başına düşen reel GSYİH'sinin de değişiklik göstermesine neden olmuştur. 1990-2017 yılları arasında Türkiye'nin kişi başına düşen reel GSYİH miktarları şekil 2'de gösterilmektedir. Buna göre, 1990 yılında 6 bin dolar olan kişi başına düşen ortalama gelir 2007 yılına kadar artarak, yaklaşık 10 bin dolara kadar yükselmiştir. Ancak 2009 yılında yaşanan küresel krizden ciddi anlamda olumsuz etkilenen ülkede, kişi başına düşen gelir yeniden gerilemiştir. Nitekim 2016 ve 2017 yılında kişi başına düşen milli gelir yaklaşık 15 bin dolar olarak tespit edilmiştir. Bu rakamlarla Türkiye, dünyada orta üst gelirli ülkeler ve orta gelirli ülkeler arasında yerini almıştır. Rakamları gelişmiş batılı ülkelerle, gelişme halindeki diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, ülkemizde kişi başına milli gelirdeki büyüme ve miktarın çok düşük olduğu gözlenmektedir.

Şekil 2: Türkiye'nin Kişi Başına Düşen GSYİH Miktarları (2010 Sabit Fiyatlarla) Bin \$

Kaynak: Worldbank,, www.worldbank.org, Erişim Tarihi:15.06.2018.

Şekil 1'de Türkiye'nin 2010 sabit fiyatlarıyla hesaplanan kişi başına düşen GSYİH miktarları yer almaktadır. Buna göre, Türkiye'nin 1990-2017 yılları arasında GSYİH büyümesi ile turizm sektörünün büyümesi oransal olarak karşılaştırılmaktadır. Turizm sektöründeki büyümenin ülke GSYİH büyümesine oranla daha dalgalı bir seyir izlediği ortadadır. Turizm sektörünün iyi zamanlarında daha yüksek zirveler, kötü zamanlarında ise daha keskin düşüşler yaşadığı şekilden izlenmektedir. İncelenen dönem içerisinde 1999, 2001, 2009, 2015 ve 2016 yıllarının dışında, turizm sektörü ülkede sürekli büyüme göstermiştir. Özellikle ülke GSYİH'sinin çok fazla daraldığı ve olumsuz etkilendiği 2009 küresel kriz sonrasında bile turizm sektörü pozitif yönlü bir gelişme sergilemiştir. Nitekim bu durumda turizm sektörünün, ülke ekonomisinin yaşadığı sıkıntılı dönemden çıkmasını sağlayacak kilit bir sektör olduğunu söylemek mümkündür.

Turizm sektörü, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde sanayinin alternatifi, ekonomik gelişmenin ve kalkınmanın en önemli çarkı olarak görülmektedir. Bu sektördeki ekonomik beklentileri karşılamak ve uluslararası pazarda daha fazla pay alabilmek için, turizm işletmelerinin kapasitesi ve sayısı ülkemizde hızlı bir şekilde artış göstermektedir. Turizm sektörü emek-yoğun bir sektör olduğundan, insan gücüne olan ihtiyaçta işletme kapasitesi ve sayılarının artışıyla birlikte artmaktadır. Bu bağlamda turizm, bir ülkeye parasal etkilerinin yanı sıra, emek-yoğun bir sektör olmasından dolayı istihdam olanağı da sunmaktadır (Yıldız, 2011: 59). Özellikle, Türkiye gibi

turizm potansiyeli yüksek olan ülkeleri sektörde çekici kılan unsurlar, sadece maddi kaynak, yatırım, tarih ile tabiat zenginlikleri değildir. Bununla beraber insan ve organizasyon gücünün de olması, turizmde istihdamın öneminin büyüklüğünü ortaya koymaktadır (Tutar vd., 2013: 16-17). Bu sebeple turizm sektörü doğrudan istihdama katkıda bulunurken, bu sektöre girdi veren diğer sektörlerle de dolaylı istihdam sağlamaktadır. Nitekim bu sebeple toplam istihdamı etkilemektedir (Yıldız, 2011: 59). Ülkemizde yıllık ortalama nüfus artış hızı %1,5 olarak gerçekleşirken 1990-2017 yılları arasında toplam %41,3'lük artışla ülke nüfusu 56.473.030'ten 79.814.871'e yükselmiştir (www.tuik.gov.tr). 1990 yılında yaklaşık 56,4 milyon civarında olan nüfusun %35,2'si başka bir ifadeyle nüfusun 19 milyonu istihdam edilmiştir. Aynı yıl turizm sektörü, toplam 1 milyon 244 bin kişiye iş imkânı sunmuştur.

Tablo 3'te 1990-2017 yılları arasında Türkiye'nin istihdamı, işsizlik oranı ve turizm istihdamına ait verileri gösterilmiş ve değerlendirilmiştir.

Tablo 3: Türkiye'de İstihdam, İşsizlik ve Turizm İstihdamı

Yıllar	Toplam İstihdam Edilen Kişi Sayısı (Bin Kişi)	Toplam İstihdamın Toplam Nüfusa Oranı (%)	İşsizlik Oranı Yıllık Ortalama (%)	Turizmde Doğrudan İstihdam Edilen Kişi Sayısı (Bin Kişi)	Turizmde İstihdam Edilen Toplam (Doğrudan+Dolaylı) Kişi Sayısı (Bin Kişi)	Toplam İstihdam İçinde Turizm İstihdam Oranı (%)
1990	19,030	35,2	8,0	283.2	1,244.6	6,5
1991	19,209	34,9	8,2	255.5	1,317.3	6,8
1992	19,561	35,0	8,5	336.3	1,286.0	6,5
1993	18,679	32,9	8,9	381.4	1,315.7	7,0
1994	20,026	34,7	8,5	438.2	1,456.5	7,2
1995	20,912	35,7	7,6	465.3	1,525.6	7,2
1996	21,548	36,2	6,6	512.9	1,679.8	7,8
1997	21,082	34,9	6,8	580.0	1,607.4	7,6
1998	22,334	36,4	5,9	542.0	1,655.0	7,4
1999	21,507	34,5	6,6	507.2	1,350.5	6,2
2000	21,581	34,1	5,6	531.5	1,535.3	7,1
2001	21,524	33,5	7,2	527.3	1,759.9	8,1
2002	21,354	32,7	9,0	523.9	1,725.2	8,0
2003	21,147	32,0	9,1	555.9	1,815.6	8,5
2004	21,005	31,3	8,9	510.2	1,815.8	8,6
2005	19,633	28,9	9,5	472.6	1,732.2	8,8
2006	19,933	29,0	9,0	483.4	1,711.4	8,5
2007	20,209	29,0	9,2	449.3	1,761.8	8,7
2008	20,604	29,2	10,0	466.1	1,800.5	8,7
2009	20,615	28,9	13,1	464.5	1,892.6	9,1
2010	21,858	30,2	11,1	466.0	1,700.4	7,7
2011	23,266	31,6	9,1	505.7	1,990.2	8,5
2012	23,937	31,9	8,4	530.1	1,949.6	8,1
2013	24,601	32,2	9,0	548.1	2,049.0	8,3
2014	25,933	33,4	9,9	575.8	2,130.5	8,2
2015	26,621	33,8	10,3	599.9	2,374.7	8,9
2016	27,205	34,2	10,9	495.1	2,197.6	8,0
2017	28,189	35,3	10,9	525.2	2,277.0	8,0

Kaynak: TÜİK, www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi:20.06.2018.

Tablo 3'te de görüldüğü üzere; Türkiye'de turizm sektörünün istihdama sağladığı katkı incelen 27 yılda önemli gelişme göstermiştir. Bu katkılardan en önemlisi sektörün toplam istihdama sağladığı doğrudan katkıdır. TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) verilerine göre turizm sektörünün gelişmesiyle birlikte Türkiye'de turizm sektörünün

doğrudan istihdam rakamları söz konusu dönemde %74,8 oranında artarak, 283 bin kişiden yaklaşık 525 bin kişiye ulaşmıştır. Aynı dönemde toplam turizm istihdamı da 1 milyon 244 bin kişiden 2 milyon 277 bin kişiye yükselmiştir. Buna göre, 2017 yılında ülkede toplam istihdamın yaklaşık %8'i turizm sektöründe yer almaktadır. Türkiye'de turizm sektörünün istihdama çok önemli katkıları olduğu gibi sektörün Türkiye'de mevsimlik bir özellik göstermesinden dolayı olumsuz etkisi de bulunmaktadır. Türkiye'de kıyı turizmi çok gelişmiştir. Ancak kıyı turizmi Nisan-Ekim dönemlerinde yapılabilmektedir. Bu dönemlerde sektör büyümekte bu da ekonomiyi genişletmekte, istihdama önemli katkılar sağlamaktadır. Ancak yılın geri kalan aylarında Türkiye'de turizm sektörünün mevsimlik özelliğinden, sektör daralmakta bu da istihdamı olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla Türkiye'de kıyı turizminin yapılamadığı aylarda bu sektörde istihdam edilenler işsiz kalmakta ve mevsimsel işsizlik gibi bir işsizlik türü oluşmaktadır. Bu durum ülkedeki istihdamı olumsuz biçimde etkilemektedir (Yıldız, 2011: 64).

Türkiye 1980 sonrası dönemde, dışa açık bir piyasa ekonomisi olmanın koşullarını geliştirmiş ve uygulamıştır. Bu dönemde dış ticaret serbestleştirilmiş, ihracata yönelik sanayileşme stratejisi benimsenmiş, mali piyasaların yeniden yapılandırılması ve geliştirilmesi yönünde önemli gelişmeler yaşanmıştır (Hepaktan, 2008: 1). Özellikle, ihracatı arttırmak için uygulanan teşvikler, ücret ve maaşların enflasyon seviyesinin altında tutularak, iç talebin daraltılması sonucu ihracatçıların dış piyasaya daha önem vermesi sağlanmıştır. Bununla beraber petrol fiyatlarında meydana gelen artışlardan dolayı Orta Doğu ülkelerinin satın alma gücünün artması ve Türkiye'nin komşu ülkelerle dış ticaret hacmini arttırmaya yönelik çalışmaları ihracatın artmasında önemli bir gelişmedir (Şahin, 2009: 409-410). Bu gelişmeler ışığında, Türkiye ilk Serbest Ticaret Anlaşması (STA)'nı 10.12.1991 tarihinde Avrupa Serbest Ticaret Birliği (European Free Trade Association – EFTA) üyesi ülkeler ile imzalamıştır. Nitekim bunun sonucunda da ülkemiz ve EFTA üyesi ülkeler arasında kademeli olarak gümrük vergilerinin kaldırılması kabul edilmiştir (www.ekonomi.gov.tr/). Sonrasında STA süreci, Türkiye ile AB arasında kabul edilen Gümrük Birliği Anlaşmasına göre şekillenmeye başlamıştır. 6 Mart 1995 tarihinde Ortaklık Konseyi tarafından alınan 1/95 sayılı karar ile AB ve Türkiye arasında Gümrük Birliği uygulamasına geçilmiştir. Bu doğrultuda, Dünya Ticaret Örgütü'nün 4 temel ilkesinden biri olan “en çok kayırlan ülke” kuralının bir istisnası olarak, üye ülkeler kendi aralarında ikili ve bölgesel ticaret anlaşmaları oluşturmaya başlamışlardır. Türkiye ile 2016 yılı itibarıyla 33 adet STA imzalanmıştır. Bunların 11 tanesi, bu ülkelerin Avrupa Birliği üyelikleri sebebiyle feshedilmiştir. Geriye kalan 17 adet STA (EFTA Ülkeleri, İsrail, Makedonya, Bosna ve Hersek, Filistin, Tunus, Fas, Mısır, Arnavutluk, Gürcistan, Karadağ, Sırbistan, Şili, Ürdün, Mauritius, Güney Kore ve Malezya) halihazırda yürürlüktedir (www.ekonomi.gov.tr/). Bu STA'lar ile Türkiye, ülkeler ile karşılıklı ticareti ve ticari bağımlılığı arttırmayı, ülke pazarlarına kolayca erişim sağlayabilmeyi, Türkiye'de üretim yapan üretici ve ihracatçıların ihtiyaç duyduğu hammadde ve yarı mamulleri daha uygun koşullarda temin etmeyi hedeflemektedir (Alkin ve Gürlesel, 2010: 56). Türkiye'nin en çok ihracatı gerçekleştirdiği ülkeler, sırasıyla Almanya, İngiltere, Irak, İtalya, ABD ve Fransa'dır (Aksoy ve Coşkun, 2004: 403-404). Türkiye enerji ihtiyacını dışarıdan karşılamaktadır. Bu durum ülkemizi enerji ithalatı bakımından dışa bağımlı bir hale getirmektedir (Çetin, 2014: 2). Türkiye'nin ithalatında en fazla payı alan ülkeler başta Çin ve Almanya olmak üzere, Rusya, ABD, İtalya, Fransa ve Güney Kore'dir (Aksoy ve Coşkun,

2004: 405-406). Türkiye'nin toplam dış ticaret hacmi 1990 yılında 35,3 milyar dolar iken 2017 yılında 391 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Ancak dış ticaret hacmindeki bu denli artışın büyük bir kısmı ithalata aittir. Tablo 4'te de görüldüğü üzere 27 yıllık süre içerisinde Türkiye'nin ithalatı daima ihracatın çok üzerinde bir seyir izlemiştir. Bunun temel sebebi Türkiye'nin enerjiyi üretim girdisi olarak kullanmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla ithalata bağımlılık oranının %70 olması bu durumu kanıtlamaktadır. Nitekim bu durum ülkemizin ihracat yapısının büyük oranda ithalata bağlı olduğunu ortaya koymaktadır (Çetin, 2014: 2). İhraç edilen malların üretiminde ithal girdiler kullanılması, Türkiye'nin dış ticaret açığının da artmasına neden olmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin ithalatındaki artış, ihracatındaki artıştan fazla olmaktadır. Türkiye'nin ihracat yapısının araştırma ve geliştirme faaliyetlerine uygun, katma değeri yüksek ürünlere kaydırılması, özellikle ülkenin turistik kaynaklarının etkin kullanılarak, turizm sektörü kanalıyla ülkeye döviz akışının sağlanması, Türkiye'nin dış ticaret açığının azaltılması noktasında önem arz etmektedir (Özel, 2011: 89). Tablo 4'te 1990-2017 yılları arasında Türkiye'nin turizm gelirlerinin ihracata, turizm giderlerinin de ithalata oranı gösterilmektedir.

Tablo 4: Türkiye'nin Turizm Gelirlerinin İhracat Gelirlerine ve Turizm Giderlerinin İthalat Giderlerine Oranı

Yıllar	Turizm Geliri (Milyon Dolar)	İhracat (Milyon Dolar)	Turizm Gelirlerinin İhracata Oranı (%)	Turizm Gideri (Milyon Dolar)	İthalat (Milyon Dolar)	Turizm Giderlerinin İthalata Oranı (%)
1990	3,225.0	12,959	24,9	520.0	22,407	2,3
1991	2,654.0	13,593	19,5	592.0	20,883	2,8
1992	3,639.0	14,714	24,7	776.0	22,791	3,4
1993	3,959.0	15,345	25,8	934.0	29,426	3,1
1994	4,321.0	18,106	23,9	866.0	22,273	3,8
1995	4,957.0	21,636	22,9	912.0	34,788	2,6
1996	5,962.1	32,067	18,5	1,265.0	42,331	2,9
1997	8,088.5	32,110	25,1	1,716.0	47,158	3,6
1998	7,808.9	30,852	25,3	1,753.9	44,779	3,9
1999	5,203.0	29,135	17,8	1,471.0	38,802	3,7
2000	7,636.0	30,923	24,6	1,711.0	52,882	3,2
2001	10,066.5	34,810	28,9	1,738.0	38,092	4,5
2002	11,900.9	40,705	29,2	1,880.0	47,109	3,9
2003	13,203.1	52,472	25,1	2,424.8	65,883	3,6
2004	17,076.6	68,833	24,8	2,954.4	91,271	3,2
2005	20,322.1	78,509	25,8	3,394.6	111,445	3,0
2006	18,593.9	93,778	19,8	3,270.9	134,672	2,4
2007	20,942.5	115,379	18,1	4,043.2	162,210	2,4
2008	25,415.0	140,906	18,0	4,266.1	193,823	2,2
2009	25,064.4	109,732	22,8	5,090.4	134,494	3,8
2010	24,930.9	120,992	20,6	5,874.5	177,317	3,3
2011	28,115.6	142,392	19,7	5,531.4	231,552	2,3
2012	29,007.0	161,948	18,0	4,593.3	227,315	2,0
2013	32,308.9	161,789	20,0	5,253.6	241,706	2,1
2014	34,305.9	168,926	20,3	5,470.4	232,523	2,3
2015	31,464.7	151,970	20,7	5,698.3	200,127	2,8
2016	22,107.4	150,161	14,7	5,049.8	191,020	2,6
2017	26,283.6	166,161	15,8	5,137.2	225,117	2,3

Kaynak: TCMB, www.tcmb.gov.tr; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, www.kultur.gov.tr, Erişim Tarihi:15.05.2018.

Turizmin ekonomik göstergelerinden bir diğeri de, turizmden elde edilen döviz gelirlerinin ihracattan elde edilen gelire oranıdır. Turizmden kazanılan döviz gelirlerinin ihracat içindeki payı gelirlerin ödemeler dengesindeki katkısını belirtmektedir. Tablo 4'e göre, Türkiye'de 1990 yılında turizm gelirlerinin ihracattaki payı %24,9 iken, turizm giderlerinin ithalattaki payı %2,3 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de turizm gelirlerinin ihracat içindeki payı yüksektir ancak zaman içerisinde ihracat tutarının artması ve turizm gelirlerinin azalması sonucu özellikle 2016 yılında turizm gelirlerinin ihracattaki payı %14,7 gerilemiştir. Buna rağmen turizm gelirlerinin ihracat gelirlerinin içinde çok önemli bir paya sahip olduğu söylenebilir. Türkiye'nin turizm kanalıyla sağladığı döviz sayesinde, ekonomide oluşan açıkları kapatmaya çalıştığı bilinmektedir.

Tablo 5'te Türkiye'nin 1990-2017 yılları arasında net turizm gelirlerinin dış ticaret dengesi ve cari işlemler dengesi açıklarını kapama etkisi gösterilmiştir.

Tablo 5: Türkiye'nin Turizm Gelirlerinin Dış Ticaret ve Cari İşlemler Dengesine Etkisi

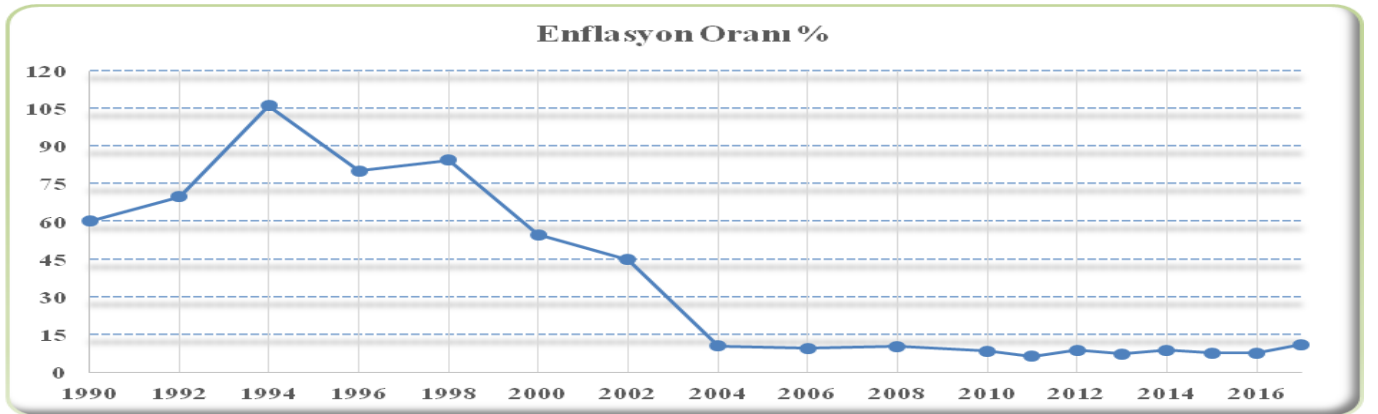
Yıllar	Net Turizm Geliri (Milyon Dolar)	Dış Ticaret Dengesi (Milyon Dolar)	Net Turizm Gelirlerinin Dış Ticaret Açığını Kapama Oranı (%)	Cari İşlemler Dengesi (Milyon Dolar)	Net Turizm Gelirlerinin Cari Açığı Kapama Oranı (%)
1990	2,705.0	-9,448	28,6	-2,625	103,0
1991	2,062.0	-7,290	28,2	250	-
1992	2,863.0	-8,076	35,4	-974	-
1993	3,025.0	-14,081	21,4	-6,433	47,0
1994	3,455.0	-4,167	82,9	2,631	-
1995	4,045.0	-13,152	30,7	-2,339	172,9
1996	4,700.0	-10,264	45,7	-2,437	192,8
1997	6,372.5	-15,048	42,3	-2,638	241,5
1998	6,055.0	-13,927	43,4	2,000	-
1999	3,732.0	-9,667	38,6	-925	-
2000	5,925.0	-21,959	26,9	-9,920	59,7
2001	8,328.5	-3,282	253,7	3,760	-
2002	10,020.9	-6,404	156,4	-626	-
2003	10,778.3	-13,411	80,3	-7,554	142,6
2004	14,122.2	-22,438	62,9	-14,198	99,4
2005	16,927.5	-32,936	51,3	-20,980	80,6
2006	15,323.0	-40,894	37,4	-31,168	49,1
2007	16,899.3	-46,831	36,0	-36,949	45,7
2008	21,148.9	-52,917	39,9	-39,425	53,6
2009	19,974.0	-24,762	80,6	-11,358	175,8
2010	19,056.4	-56,325	33,8	-44,616	42,7
2011	22,584.2	-89,160	25,3	-74,402	30,3
2012	24,413.7	-65,367	37,3	-47,961	50,9
2013	27,085.3	-79,917	33,8	-63,608	42,5
2014	28,835.5	-63,597	45,3	-43,552	66,2
2015	25,766.4	-48,157	53,5	-32,241	79,9
2016	17,057.6	-40,859	41,7	-32,606	52,3
2017	21,146.4	-58,956	35,8	-47,389	44,6

Kaynak: TCMB, www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi: 15.05.2018.

Tablo 5'te görüldüğü üzere Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının yaptığı araştırmalar neticesinde turizm gelirlerinin, Türkiye'nin dış ticaret açığının büyük bir bölümünü karşılayabileceğini söylemek mümkündür. Turizm gelirlerinin dış ticaret açıklarını kapama payı 1990 yılında %28,6 iken bu oran 2003 yılında %80'lere kadar yükselmiştir. 2017 yılında %35,8 olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl turizm gelirleri aracılığıyla cari işlem açığının yaklaşık %44,6'sı kapatılabilmektedir. Dış açık ve cari açık sorunu yaşamamak için bu oranın artması ülkemiz açısından önem arz etmektedir. Ayrıca, Türkiye'de turizm gelirlerinin ihracata oranı ile dış ticaret açığını kapatma payının artması, ödemeler dengesini düzeltmenin yolu olarak gösterilmektedir.

Ülkemizde uzun yıllardır en önemli makroekonomik problemlerden biri enflasyondur. Türkiye, yüksek enflasyon ile ilk kez 1979-1980 yılındaki ödemeler dengesi krizi ile tanışmıştır. %100'e yakın olan bu oran, yıllık enflasyonun %10'un altında seyrettiği 1960-70'lere ters düşen bir durumdur. 1980'lerin başında etkili bir istikrar programı başlatılmış, sıkı finansal politikalar ve köklü reformlar sayesinde bir yıl içerisinde enflasyon düşürülmüştür. Ayrıca bu dönemde, ekonomi dışarıya açılma göstermiştir. Enflasyonun düşürülmesine rağmen, 1980'lerin ortasında makroekonomik dengeler tekrar bozulmuş, sonrasında TÜFE, %50'nin altına inememiştir (Alper ve Üçer, 1998: 9). 1990'lı yıllar, Türkiye ekonomisindeki istikrarın bozulduğu ve enflasyonun arttığı bir dönem olarak bilinmektedir. 1991 yılında büyüme hızı %2'nin altında kalmış, 1990-1993 yılları arasında %7 olarak gerçekleşmiştir. Bu belirsizliğin getirdiği risk sonucu, yabancı sermaye çıkışları yaşanmıştır. Bunun sonucunda Türk Lirasına olan güven sarsılmış, devalüasyon beklentisi, dövize olan talebi arttırmıştır. Merkez Bankası ise sahip olduğu rezervler ile bu talebi karşılayamamıştır. Döviz açığının büyümesi ile birlikte Türkiye yatırım yapılabilir bir ülke olmaktan çıkmış, spekülasyon kazanç merkezi olarak görülmeye başlamıştır. 1994 yılına gelindiğinde, enflasyon en yüksek düzeye ulaşmış (%106,2), 24 Ocak Kararlarıyla uygulanmak istenen sıkı para politikasına rağmen para arzı arttırılmıştır. Ayrıca, kamu açıklarının T.C. Merkez Bankası kaynaklarıncı finanse edilmesi hem para arzını arttırmış, hem de enflasyonun yükselmesine neden olmuştur (Aydoğan, 2004: 95). 1990'lı yılların sonunda Türkiye, uzun süren enflasyon süreci ve borçların artmasına rağmen, kriz içinde değil ancak, krize eğilimli bir ekonomiye sahip ülke pozisyonuna girmiştir. Şekil 3'te Türkiye'nin 1990-2017 yılları arasında gerçekleşen yıllık ortalama enflasyon oranları görülmektedir.

Şekil 3: Türkiye'nin Enflasyon Oranları

Kaynak: Worldbank, ww.worldbank.org, Erişim Tarihi:15.06.2018.

2001 yılı sonrası, TCMB'nin yapısının değiştirilmesi sonucunda, bankanın araç bağımsızlığı kazanması ve temel amacının fiyat istikrarının sağlanması kanun ile belirlenmiştir. Bu durum sayesinde 2002-2007 yılları arasındaki ortalama enflasyon oranı %74,8'den %13,9'a düşürülmüştür (Peker, 2011: 499-500). Enflasyonun son yıllarda düşük seviyelerde olduğu bilinmektedir. Ancak gelişmiş ülkelerin bulunduğu seviyelerden (%1 ila %3) oldukça yüksektir. Turizm sektörü, ülkelerin enflasyon oranlarını etkileyebilmektedir. Gelişmekte olan birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de turistik gelişmenin, özellikle başlangıç dönemlerinde, mal ya da hizmetlerin artan talebi kısa sürede yeterince karşılayamaması, turizmin genel bir fiyat arttırma etkisi taşımaktadır. Bununla beraber yabancı ziyaretçilerin satın alma gücü ile yerli nüfusun satın alma gücü arasındaki farklılıklar da fiyatların yükselmesine neden olmaktadır. Nitekim bu durum dolaylı olarak da enflasyonu körükleyici bir etkiye sahip olabilmektedir. Türkiye ekonomisinde de, uluslararası turizmin ve iç turizmin canlanması, hem ithal malların talebinde, hem de bölgesel ürün ve üretim faktörleri talebinde bir artış oluşturmaktadır. Söz konusu talep artışı, üretim faktörlerinin maliyetlerinin yükselmesine neden olmaktadır. Bunun yanında artan talebi karşılamak amacıyla alınan yatırım kararları ile yatırımların fiilen gerçekleşmesi eş zamanlı olmadığından, kısa dönemde talep artışından dolayı fiyatlar genel seviyesinde artışlar oluşturduğu gözlenebilir (Öztaş, 2002: 63). Turistik bölgelerde yeni kurulacak turistik işletmeler, bir yandan inşaat sektöründe faaliyet gösteren işletmelere kazanç sağlarken, diğer yandan da bölgedeki arazi sahiplerine ve emlak bürolarına da kazanç imkanı sunmaktadır. Bunun neticesinde yükselen arazi fiyatları nedeni ile bölge halkı kendi malları için daha fazla vergi vermek durumunda kalmaktadır. Böylece bölge halkı sahip oldukları taşınmaz malları ya kendisi çalıştırmak ya da daha büyük sermaye sahiplerine satmak zorunda kalabilmektedir. Turizm nedeniyle herhangi bir bölgede ortaya çıkan enflasyon ve fiyat artışları, bölgede turistik talebin yoğunlaşması nedeniyle kısa süreli ve bölge ile sınırlı bir fiyat artışı etkisi oluşturabilmektedir. Keynesyen yaklaşıma göre fiyatlar aşağıya doğru esnek değildir. Başka bir ifadeyle fiyatlar bir kez yukarıya doğru arttı mı, tekrar eski haline dönmeyebilir. Ayrıca turizmde sezonun sona ermesi ile beraber, fiyatlarda başlangıçtaki seviyesine doğru çekilme eğilimi söz konusu olabilmektedir (Zengin, 2010: 116). Ülkemizde fiyat artışlarının olduğu, dolayısıyla enflasyonun yükseldiği 1990-2003 yılları arasında otel işletmelerindeki yiyecek-içecek ve diğer turistik ürün fiyatlarında bir artışın yaşanmış olması mümkündür. Yüksek fiyatlı turizm ürünleri, ülkeye yönelik turizm talebinin geri çekilmesine neden olabileceği gibi turizm ile piyasaya para girişi olduğu için, özellikle turizmin hareketli olduğu yaz aylarında da enflasyonun artması olası bir durum olarak ifade edilebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya turizmi içerisinde önemli bir yere sahip olan Türk turizmi özellikle son on yılda önemli bir gelişme kaydetmiştir. Çalışmada makroekonomik göstergelerle etkileşim halinde olan uluslararası turizm gelirlerinin Türkiye'nin GSYİH'si, ekonomik büyümesi üzerinde olumlu etki yarattığı açıkça görülmektedir. Ayrıca elde edilen istatistik veriler de, turizm gelirlerinin ülke istihdamının artmasındaki ve cari açığın azalmasındaki katkısını ortaya koymaktadır.

Çalışmada, turizm sektörünün ülke ekonomilerinde yarattığı etkinin tespit edilmesine yönelik gerçekleştirilen ulusal ve uluslararası çalışmalar da taranmıştır. Gerçekleştirilen literatür taraması sonucunda Türkiye'de ve birçok

dünya ülkesinde turizm sektörünün ülkelerin makroekonomik göstergelerini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Söz konusu olumlu etkinin aksi bir durumun ortaya çıktığı bir çalışma tespit edilmemiştir. Bu durum turizmin ülke ekonomileri için çok önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Türkiye, turizm potansiyeli yüksek bir ülke olmasına rağmen ülkenin turizm gelirlerinin düşük olması dikkat çekmektedir. Bu durumun sebepleri olarak Türkiye'nin turistik tanıtım ve pazarlama faaliyetlerindeki eksiklikler, nitelikli işgücü eksikliği, geçmişte yaşanan siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar, turizmin yeterince çeşitlendirilememesi, turist sağlığı ile güvenliğindeki yetersizlikler, yerel yönetimlerin turizme gereken önemi vermemesi ve son yıllarda yaşanan terör olayları gösterilebilir.

Türkiye'nin turizmden daha fazla kazanım sağlayabilmesi ve sektörün ülke ekonomisine katkısının daha fazla olabilmesi için uzun dönemli turizm politika ve stratejilerinin oluşturulması eksikliklerin giderilmesi önem arz etmektedir. Bu doğrultuda ülke ekonomisi için vazgeçilmez bir sektör olan turizmin, devlet politikası olarak ele alınması ve beş yıllık kalkınma planlarının dışında ayrı bir turizm politikası-planının oluşturulması gerekmektedir. Turizm gelirini arttırmak amacıyla turizm faaliyetleri çeşitlendirilerek, bu faaliyetler çeşitli stratejilerle tüm yıla yayılabilir. Buradan hareketle turist başına harcama miktarı yüksek olan kültür, kongre, golf, sağlık, rafting, üçüncü yaş turizmi vb. alternatif turizm türlerine yönelik aktiviteler düzenlenmelidir. Ülkenin turistik destinasyonlarının çekiciliğini ön plana çıkaran tanıtım filmleri, reklamlar, afişler vb. tanıtım-reklam çalışmaları yapılabilir. Nitekim Türkiye'nin önemli bir destinasyon olarak dünya pazarından hak ettiği payı alabilmesi için koordineli, etkin pazarlama ve tutundurma faaliyetleri gerçekleştirmesi gerektiği ayrıca ifade edilmelidir. Ülkede iç turizmi canlandıracak faaliyetler attırılmalı, ülkenin illerine yönelik marka imajı oluşturulmalıdır. Bunun yanında turizmde istihdam edilecek işgücüne eğitim verilerek, kalifiye işgücü geliştirilmelidir. Devlet tarafından girişimcilere, turizm sektörünün geliştirilmesine yönelik finansal teşvikler sağlanmalı ve devlet turizm talebini karşılamak amacıyla özellikle altyapı ve üst yapı yatırımlarına yönelik harcamalarını artırmalıdır. Ayrıca, ziyaretçiler için tüm turistik unsurlardan daha önemli olan "güvenli ülke" imajı sağlanmalıdır. Bununla birlikte ülkelerarası siyasi krizlerinde bir an önce çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

Turizm sektörünü desteklemek ve sektörden daha fazla ekonomik fayda sağlayabilmek için özellikle son zamanlarda Türkiye'yi birçok yönden olumsuz etkileyen döviz kurunun aşırı oynaklığına engel olunmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aksoy, B. ve Coşkun, M. (2004). Türkiye'nin yakın dönem dış ticaretindeki değişimler. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(3): 403-406.
- Alkin, K. ve Gürlesel, F. (2010). *Avrupa Birliği'nin serbest ticaret anlaşmalarına Türkiye'nin de dahil edilmesi*. İstanbul: İTO Yayınları.

- Alper, C. E. ve Üçer, M. (1998). Some Observations on Turkish Inflation: A'Random Walk' Down the Past Decade Stabilization in an Emerging Market: Case of Turkey Conference", *Boğaziçi University*, January 23, İstanbul.
- Aydoğan, E. (2004). 1980'den günümüze Türkiye'de enflasyon serüveni. *Celal Bayar Üniversitesi, Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 11(1): 95.
- Balaguer, J. ve Cantavella-Jorda, M. (2002). Tourism as a long-run economic growth factor: the Spanish case. *Applied Economics*, 34: 877-884.
- Çetin, B. (2014). Türkiye'nin Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkelerine Yaptığı İhracatın Analizi. İstanbul Kültür Üniversitesi, İİBF, 21-22 Mart. *Üretim Ekonomisi Kongresi*, İstanbul.
- Çetintaş, H. ve Bektaş, Ç. (2008). Türkiye'de turizm ve ekonomik büyüme arasındaki kısa ve uzun dönemli ilişkiler. *Anatolia*, 19(1): 1-8.
- Çımat, A. ve Bahar, O. (2003). Turizm sektörünün Türkiye ekonomisi içindeki yeri ve önemi üzerine bir değerlendirme. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, (6): 1-18.
- Durbarry, R. (2004). Tourism and economic growth: the case Mauritius. *Tourism Economics*, 10(4): 389-401.
- Ekinci, Y. ve Doğdu, A. (1992). *Planlı dönemlerde Türk turizmüne bakış (1963-1990) Turizm Yılı 1992*. Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası Yayını.
- Erkan, B., Kara, O. ve Harbalıoğlu, M. (2013). Türkiye'de turizm gelirlerinin belirleyicileri. *Akademik Bakış Dergisi*, Kırgızistan, (39): 1-20.
- Gülbahar, O. (2008). Turizmin Türkiye'de 1980 sonrası dönemde cari işlemler dengesine etkisi. *Journal of Qafqaz University*, (24): 159.
- Gürlesel, F. ve Alkin, K. (2010). *Türkiye için yeni bir büyüme modeli, Türkiye ekonomisi araştırmaları*. İstanbul: Ticaret Odası Yayınları.
- Hazari, B.R. ve Sgro, P.M. (1995). Tourism and growth in a dynamic model of trade. *The Journal of International Trade and Economic Development*, 4(2): 243-252.
- Hepaktan, C. E. (2008). Türkiye'nin Dönüşüm Sürecinde Dış Ticaret Politikaları. 2. *Ulusal İktisat Kongresi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF, İzmir*.
- Hepaktan, E. ve Çınar, S. (2010). Turizm sektörünün Türkiye ekonomisi üzerindeki etkileri. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2): 135-154.
- İncekara, A. (2015). *Dünya ve Türkiye Ekonomisi*. İktisadi Araştırmalar Vakfı.
- Kayış, A.A. ve Aygün, Ş. (2016). Türkiye'de turizm sektörünün enflasyon üzerine etkisini açıklamaya yönelik bir model önerisi. *IJBEMP- Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi*, 1(1): 37-57.

- Kırbaş-Kasman, S. ve Kasman, A. (2004). Turizm gelirleri ve ekonomik büyüme arasındaki eşbütünlük ve nedensellik ilişkisi. *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, 220: 122-131.
- Kim, H.J., Chen, M.H. ve Jang, S.S. (2006). Tourism expansion and economic development: the case of Taiwan. *Tourism Management*, (27): 925–933.
- Lee, C.C. ve Chang, C.P. (2008). Tourism development and economic growth: a closer look at panels. *Tourism Management*, 29(1): 180-192.
- Oktayer, N., Susam, N. ve Çak, M. (2007). *Türkiye’de turizm ekonomisi*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2007-69.
- Özel, H. A. (2011). Türkiye’de ticari serbestleşmenin tarihsel gelişimi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 6(2): 89.
- Öztaş, K. (2002). *Turizm ekonomisi genel turizm bilgileri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Parrilla, J.C., Font, A.R. ve Nadal, J.R. (2007). Tourism and long-term growth (a Spanish perspective). *Annals of Tourism Research*, 34(3): 709-726.
- Peker, H. S. (2011). Türkiye’de enflasyon ve enflasyon hedeflemesi uygulamasının değerlendirilmesi. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (22): 499-500.
- Sönmez, B. (2012). *Türk turizminin dünya turizmindeki yeri Türkiye ekonomisine etkileri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Şahin, H. (2009). *Türkiye ekonomisi tarihsel gelişimi- bugünkü durumu*, Bursa: Ezgi Kitapevi, 10. Baskı.
- Tahsin, E. (2015). Türkiye ekonomisinde büyüme beklentileri. *İfesam-Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi.
- T.C. Ekonomi Bakanlığı; (2018), <http://www.ekonomi.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 06.06.2018).
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı; (2018), <http://www.ktb yatirimisletmeler.gov.tr/TR,9851/turizm-istatistikleri.html>, (Erişim Tarihi: 15.05.2018).
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı; (2018), <http://www.ktb yatirimisletmeler.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 15.05.2018).
- TCMB (Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası); (2018) <http://www.tcmb.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 15.05.2018)
- Tutar, F., Alpaslan, C. Tutar, E. ve Erkan, Ç. (2013). Turizm sektörünün istihdam üzerine etkileri. *Global Journal of Economics and Business Studies*, ISSN: 2147-415X: 16-17.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) 2018. <http://www.tuik.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 20.06.2018).
- Uğuz, S.Ç. (2014). Türkiye’de cari işlemler dengesi ve turizmin önemi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(26): 18-22.
- UNWTO 2015 World Tourism Organization, Tourism Highlights 2015 Edition, 6-7. <http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284416899>, (Erişim Tarihi: 20.06.2018).

World Bank 2018. <http://data.worldbank.org/country/turkey>, (Erişim Tarihi: 15.06.2018).

Yenişehirlioğlu, E., Salha, H. ve şahin, S. (2016). Politik krizlerin turizm talebi üzerindeki etkisine yönelik bir araştırma: Rusya'nın değişen yüzü ve bu değişimin Türkiye turizmüne etkileri. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 02(03), 74-83.

Yıldız, Z. (2011). Turizmin sektörünün gelişimi ve istihdam üzerindeki etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(5): 54-71

Zengin, B. (2010). Turizm sektörünün Türkiye ekonomisine reel ve moneter etkileri. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 5(1): 116.

The Effects of Turkish Tourism on Macroeconomic Indicators

Adnan AKIN

Gaziantep University, Tourism and Hospitality Vocational School

Extensive Summary

Tourism is an important service sector that has a positive impact on many fields such as economic, political, social and health. For this reason, it is known that the potential of tourism developed and developing countries attach importance to international tourism activities. Turkey is a country with the world's 18th and Europe's 7th largest economy. The tourism sector, especially since 1980, has been among the rising sectors of the economy in Turkey. This sector, which is rapidly evolving in the world and expressed as "services industry", is seen as an important way to overcome the bottlenecks faced by the Turkish economy.

The main purpose of research; high tourism potential of Turkey's tourism receipts, is to reveal the effects on macroeconomic indicators such as GDP, economic growth, employment, inflation and the balance of current transactions. As part of this goal, the study is where the tourism sector in Turkey comes in terms of certain economic indicators, whether it is a tourism country yet, it is important to determine whether the country is actively using its touristic resources and whether adequate promotional activities have been made to reach different markets. The research covers the data of Turkey's tourism and economic aspects from 1990 to 2017. Within the framework of this scope, firstly the literature survey was carried out and the theoretical framework of the research was searched by scanning academic studies related to tourism movements. However, the research data was obtained from the Ministry of Culture and Tourism of the Republic of Turkey, the Turkish Statistical Institute, The Central Bank of the Republic of Turkey and the World Bank. The statistical data obtained were analyzed and the work was finalized. As a result of Turkey giving importance to the tourism sector in the country's economy, the number of tourists coming to Turkey and revenues from tourism are increasing. According to the United Nations World Tourism Organisation (UNWTO), Turkey ranks 12th among the most visited countries in the world in 2015, and the countries that have achieved the most tourism income in the year of the 6th. One of the measures that indicates the place of tourism in the country's economy and shows the degree of development of tourism in the country is the calculation of the share of tourism incomes in national income. According to World Bank data, the contribution of the tourism sector in Turkey to the country's GDP in 2014 was determined as 4% of the contributions provided by businesses such as hotels, restaurants, cafeterias and travel agencies. But, due to the decline in international tourism revenues over the past two years, this share has declined to 2%. Turkey's 2002-2006 between the years of the average economic growth rate 7.2%, while the average period of 2007-2013 economic the rate of growth is 3.5%. In 1990, the average income per capita of 6 thousand dollars increased by 2008, up to about 10,000 dollars. But, in the country, which was severely affected by the global crisis in 2009, the income per capita has been restretched. In fact, 2016 and 2017 per capita income was determined as approximately 14 thousand dollars. With these figures,

Turkey has taken its place among middle-income countries and middle-income countries around the world. The figures are observed to be very low in the growth and quantity of national income per capita in our country, compared to other countries in development, with advanced Western countries. The contribution of the tourism sector to employment in Turkey has shown significant improvement in 27 years. In 2017, 2 million 255 people have been employed in the tourism sector and approximately 8% of total employment is in the tourism sector.

Foreign trade in Turkey, imports are always on top of exports. The main reason for this, Turkey's use of energy as a production input trademarks. Therefore, 70% of the dependence rate in imports proves this situation. This also leads to an increase in Turkey's foreign trade deficit. The shifting of Turkey's exports to high value-added products, in particular by using the country's tourist resources effectively, ensuring the tourism sector in the country currency flow channel is important in terms of the reduction of Turkey's foreign trade deficit. As a result of research by the Ministry of Culture and Tourism and the Central Bank of the Republic of Turkey, it is possible to say that tourism revenues can meet a large portion of Turkey's foreign trade deficit. The share of tourism revenues to the foreign trade deficits was 28.6% in 1990, while this rate increased to 80% in 2003. It was realized as 44.6% in 2017. In the same year, approximately 52% of the current account deficit was closed through tourism revenues. In order to avoid the issue of foreign trade deficit and current account deficit, this increase is important for our country. As in many developing countries, in Turkey, in the beginning periods of touristic development, the increasing demand of goods or services does not meet in a short time, it leads to a price increase in tourism. However, the difference between the purchasing power of foreign visitors and the purchasing power of the local population also leads to the rise of prices. Indeed, this may indirectly have a blowing effect on inflation. Turkish tourism, which has an important place in world tourism, has made significant progress in the last decade. The study shows that international tourism revenues, which interact with macroeconomic indicators, have a positive impact on Turkey's GDP and economic growth. In addition, the statistical data obtained also reveals the contribution of tourism revenues in increasing country employment and decreasing the current account deficit.

In this context, tourism activities can be diversified in order to increase tourism income and these activities may spread throughout the year with various strategies. From this point of view, it is possible to use culture, congress, golf, health, rafting, third age tourism etc. which have a high expenditure per tourist activities related to alternative tourism types should be organized. Promotional films, advertisements, posters, etc., which draw the attractiveness of the country's tourist destinations to the forefront. promotion-advertising work can be done.